

Podobe trnovske cerkve

- Prikaz slik, fotografij in načrtov cerkve sv. Janeza Krstnika v Trnovem v Ljubljani -

Zbral in uredil: Mitja Borko

Trnovo včeraj in danes

Trnovo je danes sodobna in gosto naseljena mestna četrt Ljubljane. Mogočne stolpnice in moderne hiše so v zadnjih desetletjih povsem pokrile področje med Eipprovo in Opekarsko cesto, na jugozahodnem delu ob Cesti v Mestni log je zraslo sodobno naselje Murgle, na jug pa se tudi za južno ljubljansko obvoznico širi hitro se razvijajoče naselje Rakova jelša.

Za začetek današnje predstavitve je morda prav, da si najprej zastavimo vprašanje, kakšno je bilo Trnovo pred 100, 300, ali pred 2000 leti, kako je nastalo in koliko je pravzaprav staro? Zanimivo je že spoznanje, da je bilo Trnovo skupaj s Krakovom predmestje stare Ljubljane, saj obe naselji ležita v neposredni bližini nekdanjega jugozahodnega roba mestnega obzidja pri Križankah. Še več, prostor današnjega Krakova in Trnovega je bil tudi predprostor rimske Emone, katere jugovzhodni rob obzidja je bil na križišču Mirja in Emonske ceste ter Krakovske ulice, prav tam, kjer stoji kapelica krakovske Matere Božje in samo lučaj od mesta, kjer stoji trnovska cerkev. Prepričan sem, da so se prav tu, ob poteh, ki so vodile v Emono (Via Iulia Augusta, zdaj Tržaška cesta, Decumanus Maximus, zdaj Rimska in Dolenjska cesta ter Cardo Maximus, zdaj Slovenska in Dunajska cesta) ter do rečnih pristanov ob Ljubljanci že pred 2000 leti naseljevali ribiči, kmetovalci in čolnarji, ki so s hrano oskrbovali prebivalce Emone ter potnike na poti od Aquileie (Ogleja) in Nauportusa (Vrhnika), do Petovie (Ptuja) in Siscie (Siska).

A ker je namen današnje predstavitve prikazati zgodovino razvoja trnovske cerkve sv. Janeza Krstnika se skupaj z vami sprašujem, kaj in koliko Trnovčani dejansko vemo o svoji cerkvi, duhovnemu središču Trnovega in Ljubljane, ki Trnovemu daje svoj enkratni in neizbrisen pečat. In ali sploh vemo, kako zelo se je spremenila njena podoba od prvega do današnjega dne?

Trnovska cerkev bo naslednje leto stara 260 let. Štirje so bili dogodki, ki so v zadnjih 259 letih močno prizadeli našo cerkev; dva močna potresa (1845 in 1895) in dva velika požara (1800 in 1944). Prav ti dogodki so bili neposredni razlog, da se je podoba cerkve vsakič opazno spremenila; današnja podoba trnovske cerkve je že njena peta podoba, ki se seveda precej razlikuje od prvotne podobe.

Namen današnje predstavitve in razstave z naslovom »Podobe trnovske cerkve« je s pomočjo zbranih podatkov, slik, fotografij in načrtov predstaviti podobe trnovske cerkve, od leta 1753 do danes.

Trnovo in Krakovo v Valvazorjevem času

(J. V. Valvazor, *Slava vojvodine Kranjske*, 1689)

Krakovo in Trnovo sta bila v Valvazorjevem času majhni naselji izza zidu obzidane Ljubljane. Razvili sta se zaradi gospodarstva na Ljubljanci in na Barju, Krakovo kot naselje ribičev, Trnovo pa čolnarjev. Že stari mostiščarji so naselili še z jezerom zalito Trnovo. Trnovo je nekoliko mlajše v primeri s Krakovim, ki je staro najmanj 800 let; iz razpoložljivih podatkov je mogoče upravičeno sklepati, da je Trnovo staro najmanj 600 let.

V Valvazorjevem času, samo 22 let pred prvim opisom kapelice v Trnovem (1711), lahko v *Slavi vojvodine Kranjske* preberemo zapis o Krakovem in Trnovem: *Leta 1521 je bil sezidan veliki okrogli stolp v Krakovem ... Ljubljanska predmestja so se razdelila po rokodelcih tako, da prebivajo v enem mesarji, v drugem čolnarji, v tretjem ribiči. Čudno je, da imata zadnji predmestji različni imeni in da ju deli majhna voda, Gradaščica imenovana. Predmestje pred Nemškimi vrati se imenuje Krakovo; tu stanujejo povečini ribiči; ima sicer več ulic in veliko hiš, pa so le slabo iz lesa zgrajene kakor kmečke hiše. Čez Gradaščico je postavljen most; v Trnovem po večini stanujejo mali in veliki čolnarji.*

Iz Valvazorjeve dobe je tudi slika, ki kaže kakšna sta bila Krakovo in Trnovo okoli leta 1660. Krakovo vidimo skoraj v istih obrisih kot danes, a tudi slika druge strani Gradaščice nam daje zadostno predstavo tedanjega Trnovega, kljub temu, da ni popolna. Glede Krakovega je gotovo, da so bile prve hiše v Krakovski, Kladezni in Gradaški ulici, brez dvoma pa je bila Cerkvena ulica (danes Eipprova in v podaljšku Kolezijska) najstarejši del Trnovega. Tu je vrisanih 12 hiš, zunaj slike jih je gotovo ostalo še najmanj 5 hiš. Ulica je bila široka in in zapognjena vzporedno z rečno strugo v prav takšnem loku, kakor je še danes. Na obeh bregovih Gradaščice so rasle vrbe.

Trnovsko svetišče, kapelica, znamenje-stationem, mala cerkva (1711)

Prva vest o trnovskem svetišču se glasi: *Dne 12. aprila 1711: Oznanilo krščanskega nauka v stolni cerkvi. Danes se začne krščanski nauk v stolni cerkvi sv. Nikolaja, kakor tudi v trnovskem predmestju pri kapeli, ali znamenju (stationem) tamkaj postavljenem ...* S tem je ugotovljeno, da je Trnovo leta 1711. (verjetno pa že leta 1703.) že imelo svojo *kapelico*. Trnovska kapelica je bila postavljena ob pritlični Jelenovi hiši, katere predhodnica je na mestu sedanjega župnišča stala že leta 1442, v njej je bival »neki junaški branitelj Ljubljane«. Po zapisu neznanega avtorja J. S. v časniku *Dom in svet* (pred 1893) lahko celo sklepamo, da je tu *stala mala cerkva (že l. 1730 – po listinah), podružnica stolne cerkve ljubljanske*.

V kapelici je stal križ, ki je nosil letnico 1703 (v spomin na velike povodnji 11.10.1703), poleg križa pa sta v kapelici stala kipa Matere Božje in sv. Janeza evangelista. Križ bo naslednje leto star 310 let in je tako najverjetneje najstarejše delo človeških rok v naši cerkvi. Po odpravi kapelice je vse do 22.7.1929 visel v trnovski cerkvi blizu oltarja Sv. Mihaela; bil je večkrat obnovljen, zadnjič v času župnika Janeza Pogačnika, danes pa je lepo ohranjen shranjen v cerkvi.

Ljubljanski župan Anton pl. Janežič je dal kapelico (malo cerkvico) razširiti, leta 1738 pa so se zaradi vse bolj razvijajočega se Trnovskega in vse številčnejšega prebivalstva odločili za zidavo nove cerkve. Kapelico, oz. znamenje so ob gradnji cerkve prestavili na sredo mostu (glej sliko prve cerkve) podobno, kot danes na sredi Plečnikovega mostu stoji kip sv. Janeza Krstnika (delo kiparja Nikolaja Pirnata). Na sredi mostu se je torej gornje ograje dotikala, iz nje ven pomaknjena kapelica.

Kapelica Matere Božje v Krakovem (1745)

Na Emonske cesti sloni nasproti vhoda v Krakovsko ulico kapelica (Florjančičev zemljevid, 1745) z »lanternic« podobnim, s pločevino kritim osemvoglatisim nasadom vrh slemena. V njej se nam je ohranil najstarejši krščanski kip, kar jih premore Ljubljana, to je reliefna podoba krakovske *Matere Božje z Detetom* iz 11., ali 13. stoletja.

Prva podoba trnovske cerkve (1753 - 1800)

Za kapelico je kmalu nastopila **trnovska cerkev**. Izročilo pripoveduje, da je tam, kjer se je sezidala trnovska cerkev, poprej rasla lipa in da se pod njo prikazovala lučka.

Prvo cerkev v Trnovem so sezidali po načrtih **Kandida Zullianija**. Zelo verjetno je, da so prvo cerkev pozidali na mestu, kjer je že poprej stala kapela, ali znamenje (ok. 1711). Pred kresom tisti dan, t.j. **23. junija 1738** je bil *položen temeljni kamen* trnovski cerkvi sv. Janeza Krstnika, ki jo je sezidal mestni magistrat pred mostom, vezočim Krakovo in Trnovo, na čast Odrašenikovega napovedovalca sv. Janeza Krstnika. Prva trnovska cerkev je stala tam, kjer stoji sedanja, vendar tako, da je segala malo dlje h Gradaščici. Njena os ni gledala na sredo Emonske ceste, ampak je bila obrnjena nekoliko proti Mirju. Prva trnovska cerkev je bila dovršena leta **1753**, v njej pa je še danes ohranjen kamen z napisom:

**CANDIDO ZULLIANI * ARCHITECT
DELINEAUIT * ET * FECIT
1753**

Prva trnovska je bila razmeroma majhna baročna cerkev, 15 m dolga in 12.5 m široka, zidana v rotundi s kupolo v italijansko-renesančnem slogu, imela je dva zvonika s čebulastima strešnima kapama, nad osrednjo kupolo pa je bila posajena lanterna, prav tako pokrita s čebulasto streho. Po zgledu nekdanje križevniške cerkve je bila pokrita z glazirano opeko. Sprejela je lahko 300 ljudi. Kako tesna je bila stara cerkev spoznamo, ako pomislimo, da je njeno stavbišče obsegalo 210 m², današnja naslednica pa zavzema 987 m² površine. Imela je tri lesene oltarje. V velikem je blestela od l. 1755 krasna slika sv. Janeza Krstnika, delo Valentina Metzingerja, stranska oltarja pa sta bila posvečena Materi Božji in nadangelu sv. Mihaelu. I. Vrhovec (ZMS 1901, 164) trdi, da je bil v stari trnovski cerkvi (1753) veliki oltar posvečen sv. Nikolaju (zavetniku čolnarjev in mornarjev, ki naj bi pomiril vihar na morju, prve cerkve sv. Nikolaja, tudi ljubljanska stolna cerkev, pa naj bi prav zato zrasle ob morju in ob rekah), da torej sv. Janez Krstnik ni bil prvotni trnovski patron, vendar ni znana nobena listina, ki bi opravičevala pisateljevo trditev. Tudi ustno izročilo molči o tem. Leta **1785** je trnovska cerkev postane župnijska cerkev za predmestja Trnovo, Krakovo, del Gradišča in ljubljanskega barja.

Župnija in župnišče (1785)

Na desni strani cerkve stoji enonadstropno župnišče. Na mestu sedanjega župnišča je že leta 1442 stala hiša, v kateri je takrat bival »neki junaški branitelj Ljubljane«. Kasneje je tu stala Jelenova hiša, od katere se je plačeval »patident«, zemljiško gosposka dajatev in kot je zabeleženo v ročnem urbariju I. mestnega arhiva je tudi trnovsko župnišče bilo patidenčna hiša.

Ustanovna listina **trnovskega beneficija** (duhovska služba) iz leta 1772 pravi, da ima beneficiat prosto stanovanje, na razpolago mu je polovica beneficiatišča z užitkom vrta. Prvi in edini beneficijat, ki je po 15 letih postal tudi **prvi trnovski župnik je bil Jože Boben**.

Trnovčanom se je izpolnila velika želja, ko je bila na podlagi cesarskega načrta za regulacijo župnij na Kranjskem z dne 3. aprila 1785, v Trnovem 6. julija 1785 ustanovljena **trnovska župnija**. Sprva pritlično župnišče se je leta 1778 dvignilo v nadstropje, leta 1779 pa se je vanj naselila tudi ljudska šola – trivijalka, ki je z delom pričela 1. septembra 1787, z dvema razredoma in enim učiteljem. Župnišče je nato v času francoske invazije v letih 1809 in 1810 postalo skoraj vojašnica.

Druga podoba trnovske cerkve (1800 - 1854)

Veliki požar v Trnovem 4. aprila 1800 tudi cerkvi in župnišču ni prizanesel. Vnela se je cerkvena streha in strehi obeh zvonikov. Po cerkvi je bilo vse potrgano in polomljeno. Oltarne podobe so znosili na Mirje. V požaru poškodovano cerkev so dokaj hitro za silo pokrili, kape nad zvonikoma in lanterno pa so nadomestile plitve piramidaste strehe; načrt prenove je narisal Niklas Schemerl. V Trnovem je bil tedaj **župnik Peter Zupan**. Že 20. julija 1800 so se oglasili zvonovi, leto kasneje, dne 29. julija 1801 pa je bila cerkev skoraj popolnoma obnovljena. Njeno popožarno podobo je leta 1817 narisal Karel pl. Andrioli.

Ta, po požaru obnovljena, 'druga' trnovska cerkev je za vedno povezana z imenom Franceta Prešerna. Kot ja zapisal v sonetu *Je od vesel'ga časa teklo leto*, se je na veliko soboto leta 1833 v trnovski cerkvi zaljubil v Primičevo Julijo.

Že kmalu se je pokazalo, da je Zullianijeva cerkev za rastoče Trnovo z 2160 farani pretesna. Trnovčani so razmišljali, kako bi prišli do večjega prostora, bodisi s povečavo cerkve, ali s povsem novo. Seveda pa so se morali Trnovčani za svojo novo cerkev pošteno potruditi. Ker je vladi (mestnemu magistratu) trnovska župnija presedala in je poskušala njeno prebivalstvo pridružiti frančiškanski, ali šentjakobski župniji, so se trnovčani s prošnjo že leta 1830 zatekli celo do cesarja.

Hud udarec je doživela trnovska cerkev, ko je na sv. Tomaža dan, 3. julija 1845 močan potres razmikastil oba zvonika in kupolo. Tedaj je dokončno zmagala misel, da naj se sezida popolnoma nova cerkev.

Ker ni bilo pričakovati, da bi se mogli stroški pokriti iz mestne blagajne je mestni magistrat predlagal, da naj bi se nova cerkev zgradila s prostovoljnimi darovi. Spodbujen od mestnega magistrata je **Franc Karun, kot novi župnik v Trnovem** potrkal na srca trnovskih župljanov in drugih Ljubljancev. Vztrajal je, dokler ni stalo na bregu Gradašnice novo svetišče sv. Janeza Krstnika.

Zaradi rušenja stare cerkve se je 20. aprila 1854 v trnovskem župnišču vršila obravnava, na belo nedeljo 24. aprila 1854 pa so Trnovčani vzeli slovo od svojega starega svetišča.

Tretja podoba trnovske cerkve (1854 - 1895)

Dne 13. januarja 1854 je vlada (mestni magistrat) odobrila načrt asistenta deželnega gradbenega ravnateljstva **inženirja Ivana Schöbla**, ki je izdelal naris nove cerkve upošteva je nasvet Petra Hicingerja, da naj bi nova cerkev dobila »bizantinsko, ali novoromansko podobo«, da ne bi bile vse ljubljanske cerkve enakega sloga. Gradnja nove cerkve je bila 2. maja 1854 oddana zidarskemu polirju **Francescu Faleschiniju** iz Moznice (Možac, it. Moggio, nem. Mosach) nedaleč od Vidma v Furlaniji, ki je prišel v Ljubljano leta 1845 in se naselil v Trnovem.

Po zapisniku se je morala gradnja izvesti točno po določbah inženirja Schöbla. Novo cerkev so morali postaviti na brano (pilote); v zemljo so zabili 300 hrastovih čokov, dolgih 2 do 3 sežnje (séženj, kláfra = 1,89648 m), oz. 4 do 6 metrov.

Na kresni dan 24. junija 1854 je bil slovesno položen temeljni kamen novi trnovski cerkvi. Temeljno zidovje je bilo večinoma izgotovljeno, ob njegovih črtah so stali mlaji lepo ozaljšani in spojeni med seboj z venci. Sredi stavbišča je stal šotor, ki ga je okrasil slikar Goldenstein; vrh njega križ. Na stališču prihodnjega velikega oltarja je bil zasajen križ. Poleg njega je bil pripravljen vogelni kamen. Knezoškof Anton Alojzij Wolf je blagoslovil temeljnik, v katerega se je položila listina v latinskem, slovenskem in nemškem jeziku. Višji pastir je nato vzdal temeljni kamen malo niže od velikega oltarja na desni strani.

Cerkvena zgradba, pričeta s toliko slovesnostjo, je rasla od dne do dne. Do konca oktobra 1854 je bila cerkev že pod streho, zvonikov in obokov pa še ni bilo. Takoj po veliki noči 1855 se je delo nadaljevalo. Sredi julija je bila cerkev že obokana, zvonik na vzhodni strani je bil dozidan in kmalu se mu je pridružil tovariš na desni. Oba zvonika sta bila osmerokotna. Dne 20. novembra in naslednje jutro so obesili zvonove. Blagoslovljenje svetišča je bilo opravljeno 25. novembra 1855.

Na praznik presvete Trojice, 7. junija 1857 je knezoškof Anton Alojzij Wolf posvetil trnovsko cerkev sv. Janeza Krstnika. Zvonovi vseh ljubljanskih cerkva so naznanjali meščanom, da se pelje višji pastir v Trnovo posvečevat novo svetišče. Starejšim ljubljanskim hišam božjim se je dostojno pridružila nova trnovska cerkev, o kateri je strokovnjak J. Graus (Leta 1878 v Graškem »Kirchensmuck«) zapisal: »*Tu so spojeni dekorativni elementi romanskega, gotskega in renesančnega sloga*«. Iz majhnega gorčičnega zrna, ki ga je vsejal **župnik Franc Karun**, je zraslo krasno drevo, veličastna stavba.

Notranja površina trnovske cerkve znaša 431.67 m² čiste svetlobe; dolga je 32.06 m in 23.07 m široka. Kupola je 19 m nad tlakom, streha nad kupolo je v današnji podobi visoka 27 m, zvonik z križem pa v današnji podobi sega v višino 41 m. V tlorisu je cerkev grški križ (z enako dolgimi kraki), osrednji cerkveni prostor pa je v tlorisu osmerokotnik.

V kroniki Trnovske župnije je podrobno opisano, kako je v naslednjih desetletjih potekalo opremljanje cerkve, oltarjev, obhajilne mize, križevega pota, božjega groba, spovednic, klopi, bandere in baldahina, orgel, kako slovesno so bili sprejeti zvonovi, vendar bi podrobno opisovanje vsekakor preseglo okvire te predstavitev in razstave.

Trnovska cerkev je izmed vseh ljubljanskih cerkva najbolj izpostavljena vremenskim vplivom. Okrog nje se tepo vetrovi, zato trpi njeno lice, zlasti severna stran. Cerkev je bila zato večkrat popravljena: 1863 prva poprava, 1874 znotraj prebeljena in zunaj pobarvana, 1883 polepšana ob cesarjevem prihodu, 1896 in 1897 preobrazena po potresu ... in nato 1929 okusno prenovljena ...

Četrta podoba trnovske cerkve (1895 - 1944)

Občutneje kakor staro cerkev leta 1845, je poškodoval njeno naslednico Velikonočni potres 14. aprila 1895 ob 20. uri in 17 minut z magnitudo 6.1. Trnovska cerkev je utrpela poškodbe predvsem na zvonikih, eden se je v zgornjem delu skoraj povsem porušil, ter v oboku apside. Oba zvonika so morali podreti do vrha fasadne stene. Glavno cerkveno poslopje je primerno malo trpelo, znotraj so nastale razpoke v obokih in pasovih, ki pa ob močni konstrukciji niso bile nevarne. Ostrešje je bilo prav v dobrem stanju, le streho so ponekod prebili kosi zidu, ki so padli z zvonikov.

Za načrt prenove cerkve in pozidanje zvonikov je poskrbel **arhitekt Rajmund Jeblinger**, ki je prišel iz Linza kot strokovnjak za pomoč pri potresu. Pod vplivom knezoškofa Missie je naredil nov načrt v romanskem slogu. Oba glavna zvonika so zdaj pozidali v kvadratnem tlorisu do vrha (niso obnovili osmerokotnega tlorisa), dobila sta visoka čela in nanju so posadili strmi koničasti strehi s križema. Vrh kupole je dal zgraditi strešno lanterno (»turnček«, srednji zvonik), kot poenostavljeno obliko zvonika nad križiščem cerkvenih ladij. Za takšno, še bolj romanizirano obliko cerkve se je ogreval škof Jakob Missia.

Župnik Ivan Vrhovnik je tedaj izjavil, da ljudstvo želi, da bi se zvonika tako dogradila, kakor sta bila pred potresom, a patron (mestni magistrat) ga je zavrnil in odobril Jeblingerjeve načrte, isto je storilo tudi škofijstvo. Obnovitvena dela po potresu so bila dodeljena **Faleschiniju** in so trajala do leta 1897, država, škofijstvo in patron mestni magistrat so prispevali dobršen delež od 34.615 gld in 34 kr., poprava cerkve po potresu pa se ne bi mogla izvršiti, ako ne bi bilo dobrohotnih src Trnovčanov. Zunanost in notranost cerkve sta se obnavljali tudi v naslednjih letih »vse z darovi župljanov, ljubečih svojo cerkev«.

Leta 1901 je trnovska cerkev dobila elektriko, leta 1902 pa je bil postavljen nov portal.

Sledila so težka leta med prvo svetovno vojno. Trnovska cerkev je morala dati v prvi svetovni vojni štiri zvonove avstrijski državi. Zaplenjeni so morali poveličevati avstrijske zmage, večkrat molčati in naposled zapustiti zvonik. Ostal je veliki zvon, ki pa je na sv. večer 1919 počil pod udarci kladiva, na velikonočno ponedeljek 5. aprila 1920 pa ja skočil s tečajev in padel na tla. Novi zvonovi so zapeli šele na cvetno nedeljo 9. aprila 1922; krstil jih je škof dr. Anton Bonaventura Jeglič.

Plečnik in Finžgar. Sledilo je obdobje, ki zgodovino cerkve zadeva le posredno, a je zanjo pomembno kulturnozgodovinsko in duhovno okolje, ki ga označuje tesno in produktivno prijateljstvo med arhitektom Jožetom Plečnikom in župnikom in pisateljem Franom Saleškim Finžgarjem. Njuno pristno sožitje je pustilo sledi tudi v Trnovski cerkvi, saj so se leta 1929 lotili prenove zunanjščine. Odstranili so Jeblingerjeve omete, aktivne arhitekturne člene so pustili gladke, pasivne ploskve med temi ometi pa so ometali z grobim ometom.

Plečniku arhitektura trnovske cerkve ni bila posebno po volji. Nekoč je predlagal, da bi zvonika znižali ter preuredili v obliko kap, kasneje, po požaru leta 1944 pa je predlagal ravno betonsko streho, vendar je tedaj Jutro zapisalo, da »načrt gospoda arhitekta Plečnika ni za naše mrzlo podnebje ...«.

Sicer pa trnovska cerkev hrani tudi nekaj lepih Plečnikovih manjših del: oltar sv. Antona, medeninast lesteneč (večno luč) z orjaškimi verigami, kamnito puščico ob cerkvenem vhodu in še kaj.

Viden je tudi Plečnikov prispevek za ureditev okolice. Zaradi regulacije Gradaščice in Ljubljane leta 1932 je Plečnik zasnoval nov široki most čez Gradaščico, ki je bil tedaj najširši most v Ljubljani. Dokaj strme brežine Gradaščice je Plečnik razživil s prelepo stezico in zelenimi traticami. Lepoto prenovljene cerkve je dopolnil tudi z dvema kandelabroma pred cerkvenim pročeljem (1931) in parkom nasproti župnišča ob mostu (1932), prostor pred cerkvijo do mostu in na mostu pa si je Plečnik zamislil kot trg. Most s kipom sv. Janeza Krstnika (delo kiparja Nikolaja Pirnata) je bil blagoslovljen na kresno nedeljo 25. junija 1932.

8. marca 1934 je umrl **župnik Ivan Vrhovnik**, ki je veliko storil za Trnovo. Ne le da je uredil cerkev po potresu in popravil župnišče; največji njegov dokument in čast trnovske župnije je njegovo dolgoletno temeljito zgodovinsko delo: **Trnovska župnija v Ljubljani**. To je gotovo najtemeljitejša kronika, kolikor jih o posameznih župnijah imamo.

Kmalu zatem se je 1.1.1936 upokojil **župnik Fran Saleški Finžgar**, župnijo pa je 21.1.1937 prevzel **župnik Janko Cegnar**, ki je umrl 9.9.1939, 10.3.1940 pa je v Trnovo prišel za **župnika Ivan Vindišar**.

Leta 1940 je uspel opraviti najnujnejša obnovitvena dela na župnišču, leta 1941 pa so cerkve prekrili z 511 eternitnimi ploščami, ker je prej hudo notri teklo. Leta 1942 so nadaljevali s popravilom župnišča.

Druga svetovna vojna Trnovemu in trnovski cerkvi ni prizanesla. Že 6. aprila 1941, na cvetno nedeljo, zjutraj v začetku sedme maše (maševal je g. Finžgar), je odjeknilo več votlih eksplozij ... sledili sta italijanska in nemška zasedba ozemlja Slovenije ... prišli so hudi časi ...

Peta podoba trnovske cerkve (od leta 1944 do danes)

Na praznik povišanja Sv. Križa, dne 14. septembra 1944, je pogorela streha na cerkvi. Ob 11h dopoldne so opazili. Gorelo je do pol ene. Požar je povsem uničil turnček, iz osrednjega dela strehe nad kupolo pa se je razširil tudi na južno stran strehe. Sreča pa je, da so gasilci preprečili, da se ogenj ni razširil tudi na oba zvonika in v notranjost cerkve in na župnišče. Ob pol treh ponoči je tramovje za cerkvijo začelo zopet goreti z velikim plamenom tako, da je bila stranska zakristija v nevarnosti in Berlin. Ožgani tramovi zgorelega ostrešja so ležali vseprek okrog cerkve, toda stolpa sta stala kakor prej, ožgana in okajena, kakor da sta prišla iz neke davne strašne bitke velikih junakov nekdanjih časov.

Na cerkvi so komisije od mesta in banovine ugotovljale vzrok požara, pa nihče ne ve pravega odgovora. Domnevajo, da se je vžgalo od električne napeljave tako, da je začela žica žareti. **Župnik Ivan Vindišar** je menil, da kratek stik ni bil, ker so varovalke ostale nedotaknjene. Morda pa je bil požar podtaknjen, morda je bila vmes zlobna roka komunistov, ker je bilo ravno pred 15. septembrom, ko so rekli »da se mora, odločiti ...«.

Potem so o tem govorili vsepovsod, bolj potihem kot naglas, češ da so imeli »beli« na ostrešju shranjeno municijo, ki sta jo opazila dva krovca, ki sta bila tam gor še pred dvema dnevoma in nekaj nastavila. »Peklenski stroj, kaj pa mislite« je rekla pošastno šepetajoč Ivanka. »Nič čudnega, saj so vsi, ki pojejo na koru oefarji« je bila gotova Grumova. »Kako pa naj bi sicer začelo goreti na treh koncih hkrati; na osrednji strehi in še na obeh zakristijah, ki sta nižji od one?«. Niso si prišli na jasno niti takrat, niti pozneje. Da je bilo najbrž nekaj z elektriko narobe, so se nazadnje izmazali, ampak prepričali niso nikogar (J. Hudeček).

Že, 1. oktobra 1944 je bil sklican stavbni odbor, da izvede obnovo strehe. Sklenjeno je bilo, da bo oblika strehe sličila oni stari cerkvi pred letom 1895. Turnčka nad kupolo ne bo, ker ni lep in je drag, 200.000 lir, pa še pločevine ni dobiti. Po požaru cerkvenega ostrešja so lantero odstranili. Obnova strehe je potekala po direktivah mestnega tehničnega odseka ter po skici in načrtih (1:50) **ing. Kobeta (arh.?, Borisa?)**.

Škofi so bili zadovoljni, mestni tehnični odbor je bil odločno za to, pa tudi »Jutro« je v tem smislu stvarno zapisalo: Načrt gospoda arhitekta Plečnika za ravno, betonsko streho ni za naše mrzlo podnebje.

Vojna je še trajala in za obnovo ni bilo denarja, pa tudi material je bilo težko dobiti. K obnovi cerkvene stehe po požaru v letih 1944 in 1945 so Trnovčani prispevali z delom in darovi.

9. marca 1945 so Anglo-Amerikanci vrgli na Ljubljano, največ na Trnovo, čez 50 bomb, težkih baje 500 kg in napravili ogromno škodo, v Trnovem je bilo 39 mrtvih, 10 hiš porušenih, med njimi tudi Finžgarjeva ... 4. maja 1945 se pred prodirajočo »jugoslovansko vojsko« umikajo Domobranci in Nemci, mnogi beže na Koroško, Gorenjsko, s kolesi, vlaki, peš. Bridko! Baje duhovnike more od kraja pri Kočevju ...

LETA 1945 SE KRONIKA, KI NAJ BI JO PISAL VSAK ŽUPNIK, KONČA. V NEVARNIH POVOJNIH ČASIH, KO SO BILE POGOSTE PREISKAVE PO ŽUPNIŠČIH IN DUHOVNIKI KAZNOVANI ZA VSAK KRITIČNI ZAPIS, SO TRNOVSKI ŽUPNIKI (Vindišar, Fric, Kaštrun) OPUSTILI PISANJE KRONIKE. Z NJO JE OD LETA 1979 NADALJEVAL ŽUPNIK JANEZ POGAČNIK.

Leta 1945 je ministrstvo za industrijo ustavilo tiskanje verskega lista »Oznanilo«. 12.5.1946 so v kapelicah neznanci porušili oba kipa v kapelicah župnijskega vrta, 13.5.1946 pa so v Kolezijski ulici neznani zločinci razbili čez pol krasen kip Matije z božjim detetom, Jezuščku pa odbili nogi.

Vandali so v teh za cerkev bridkih časih kip Janeza Krstnika prevrnili v Gradaščico. Prav isto so storili z reliefno podobo krakovske *Matere Božje z Detetom*. Poškodovan kip Janeza Krstnika in zdrobljeno desnico so potem nekako popravili, a je kip od tedaj brez velikega bakrenega križa. Original krakovske *Matere Božje z Detetom* so obnovili in ga hranijo v Narodni galeriji, v kapelici pa se danes nahaja kopija originala.

V letu 1948 je bilo očitno, da je cerkev, še zlasti po požaru 14.9.1944, potrebna nujnih popravil. V cerkvi je bila obnovljena električna napeljava. Darove je bilo težko zbirati tudi zato, ker leta 1951 Poverjenišstvo za notranje zadeve ni ugodilo prošnji za pobiranje prostovoljnih darov v puščico in nabiralnik.

8.4.1951 so pokopali **župnika Ivana Vindišarja**, že 13.4.1951 pa je Trnovo prišel **France Fric**, najprej kot župni upravitelj, (še)le od 20.2.1967 pa kot **župnik**.

V letu 1962 so prekrili spodnje dele streh na zvonikih, v letu 1968 pa so končno uspeli urediti veroučne prostore. Leta 1968 so uredili centralno ogrevanje cerkve in župnišča, leta 1971 pa so še zvonjenje in uro na električni pogon.

V času od 15.8.1971 do 15.8.1979 je bil v Trnovem **župnik Danijel Kaštrun**.

Njega je 15.8.1979 nasledil štirinajsti trnovski **župnik Janez Pogačnik**. Z zagnanostjo se je že leta 1984 lotil prenove cerkve, župnišča in okolice, še prej leta 1983 pa se je »samozaščitno« lotil asfaltiranja križišča pred cerkvijo. Obnovil je cerkveno streho, pocinkane dele je dal nadomestiti z bakrenimi. Namesto za pridelavo zelenjave je leta 1985 vrt preuredil za potrebe cerkvenih obredov. Istega leta so iz Velike čolnarske ulice na vrt premestili kapelico Zirkelbachovih. Leta 1988 je potekala prenova strehe in zunanjsčine župnišča. Na cerkvi so namestili bronasto obeležje s Prešernovim sonetom *Je od vesel'ga časa teklo leto*, reliefni kip prijateljev Frana Finžgarja in Jožeta Plečnika. Izhajati je začelo župnijsko glasilo oznanila Trnovo. Njegova prenova cerkve leta 1999 je bila monumentalna. Ker je bil gradbenik, je ugotovil, da cerkveni zidovi pokajo, da so torej leseni piloti začeli gniti, in dal zgraditi armirani betonski obroč pod cerkvijo, njegova obnova pa je tekla v zavidljivi brezhibnosti. Župnik Bohinc se spominja: *"Še zvečer v nedeljo je bila maša, pri njej so bili tudi mojstri, ki so takoj po koncu postavili odre, odmontirali oltarje in začeli prenovo."* Ob tem zahtevnem posegu je bilo treba iz cerkve odstraniti vse dosedanje tlake, izkopati ogromno jamo globine 2 do 3 metrov ter izvesti injiciranje cementa. V okviru prenove notranjosti, ki je bila zaključena 24. junija 1999 je cerkev dobila talno ogrevanje, nove marmorne tlake, stekleno pregrado pri vhodu, marmorni oltar, ambon in krstilnik, nove sedilje, idr. Janez Pogačnik je kulturo vselej razumel kot nujno spremljevalko verskega življenja župnijske skupnosti, kar se je to odražalo tudi v prenovljeni cerkvi. Tu je bil ultra moderen. V vsega dveh mesecih je iz cerkve nastala umetnina. Pod beležem so na stropu odkrili Groharjevo sliko, ki so jo bili zaradi anateme nad slikarjevim življenjem prekrili. Trnovsko cerkev je spremenil v božji hram, ki so ga ustvarile roke umetnikov. Kristusov križev pot je naslikal Janez Bernik, prav tako štiri slike iz življenja Janeza Krstnika; njegovo obglavljenje je dobesedno presunljivo. Drago Tršar je izdelal umetnino telesa Kristusa, ki vsi na križu in daje vtis, kot da lebdi v zraku, Andrej Jemec portret sv. Krištofa in marmornato preprogo. Župnik Pogačnik je svojo cerkev odprl življenju sedanosti. Umisli si je na Prešernov smrtni dan darovati mašo za umetnike; za žive in za preminule. Osnoval je Finžgarjev klub, kraj predavanj, srečevanj in polemik razumnikov. V dnevih ob razglasitvi državne neodvisnosti je imel vsako leto večerno mašo za domovino, po njej pa je na velikem župnijskem vrtu priredil kresovanje, na katero je prihajalo več tisoč ljudi. Prenovljeni vrt s kulturniškim podijem je nudil možnost kulturnih nastopov na vrtu, kjer so se ob vsakem dnevu državnosti začeli zbirati ob kresu trnovčani ter mnogi kulturniki in politiki nove slovenske pomladi. Trnovski župnik Janez Pogačnik je umrl star 57 let na svoj rojstni dan 6.2.2003.

S prenovno cerkve, župnišča in župnijskega vrta prizadevno nadaljuje tudi sedanji **župnik Tone Kompare**. Že leta 2007 je bilo vse pripravljeno za pričetek gradnje Doma Janeza Krstnika, ki je bil brez dvoma presežen projekt, ki ga lahko izpelje samo človek z izjemno vizijo in vero. Gradnja Doma Janeza Krstnika je bil pravi preizkus vere, ki potrjuje, da je Bog navzoč in dejaven. Dom Janeza Krstnika, ki danes nudi varno prebivališče 65 starostnikom, je 4.4.2009 blagoslovil škof Anton Jamnik. Hkrati je bilo ob gradnji doma prenovljeno ter z jeklenimi traverzami okrepljeno župnišče, ki je danes opremljeno ne le kot bivališče dušnih pastirjev, ampak nudi preurejene prostore veroučni, pevski, kulturni in karitativni dejavnosti. Prav zdaj v letu 2012 je vse pripravljeno za prenovno podstrešja. Tudi vrt je povsem prenovljen in lep kot nekoč, potem, ko so bile pod njegovo površino zgrajene garaže. Potem, ko je bila v letu 2006 ponovno prekrita severna stran cerkvene strehe, se za naslednje leto načrtuje tudi prekrivanje južnega strani strehe.

- * -

Trnovska cerkev je danes predvsem svetišče. Je pa seveda tudi pomembna arhitekturna in urbanistična prvina v Trnovem, ki je z mnogimi vidnimi in nevidnimi nitmi, osmi in oblikami tesno povezana z bližnjo okolico Gradaščice, starega in novega Trnovega ter s celotnim mestom Ljubljana.

Naj ob predstavitvi podob trnovske cerkve zaključim z mislijo, ki jo je ob izdaji zbornika (kronike) Trnovske župnije v Ljubljani (1933 - 1991) zapisal tedanji župnik Janez Pogačnik: *Opisi obnovitvenih del na cerkvi, župnišču in v*

okolju so samo zunanji okvir našega doživljanja vere, ki pa se v notranjosti »zgosti« v molitev, daritev in odprtost srca. Gospodarske preнове cerkve so nujne, vsi pa se zavedamo in želimo, da bi nas vse skupaj ljudje bolj kot po »besedah« gospodarskih obnov razpoznavali po delih ljubezni in sočutenja.

Trnovsko cerkev so z velikim prizadevanjem in ljubeznijo zgradili rodovi Trnovčanov pred nami ter nam ga zaupali kot dediščino, za katero moramo danes skrbeti mi. Ponosni smo lahko na velikane, ki so Trnovemu vtisnili neizbrisen pečat.

Skrbimo torej tudi mi za našo trnovsko cerkev s prizadevnostjo in ljubeznijo ter bodimo ponosni na to, da smo Trnovčani!

Naj Trnovo tudi v bodoče ostane žlahtno in plemenito duhovno in kulturno središče Ljubljane!*

* povzeto po župniku Janezu Pogačniku, ki je Žlahtnost zoperstavljal barbarstvu, Plemenitost brezdušnosti, Kulturo enačil s Svobodo, z Ljubeznijo pa gradil mostove med Ljudmi in Bogom.

Viri:

- 1) Ivan Vrhovnik: Trnovska župnija v Ljubljani (Faksimile izdaje iz leta 1933), Ljubljana 1991
- 2) Janez Pogačnik: Zbornik Trnovska župnija v Ljubljani 1933 - 1991, Ljubljana 1991
- 3) ZAL - Zgodovinski arhiv Ljubljana (načrti in fotografije)
- 4) Valvasorjeva grafična zbirka (Iconotheca Valvasoriana), XVII. Zvezek, NUK – Narodna univerzitetna knjižnica
- 5) J.S.: Raznoterosti, Naše slike, Dom in svet (pred 1893)
- 6) Tone Kompare: Dom Janeza krstnika, Ljubljana 2009
- 7) Marko Čož: Ustno izročilo